

Delo, 13.12.2011
Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Restriktivna fiskalna unija – pogubno zdravilo Zgolj zaostrovanje fiskalne discipline je napačno in zavajajoče

Medtem ko so evropski voditelji izpeljali nov odločilni »protikrizni« vrh, ki naj bi vendarle pripomogel k izhodu iz finančne krize ter pomiril finančne trge, najnovejši podatki Eurostata sporočajo, da je stopnja brezposelnosti v območju evra oktobra dosegla novo najvišjo zgodovinsko raven. Omenjeni podatek najboljše odslikava novo močno poslabšanje gospodarskih razmer znotraj evra.

Približno dve leti trajajoči pretresi več držav znotraj evra, zapoznili ukrepi, vrsta izgovorov za neukrepanje ter nepregledne milijarde, porabljene za sanacijo evropskih finančnih institucij in prezadolženih držav, kažejo na to, da evropski voditelji niso pripravljene ali sposobni ukrepati celovito, koherentno in pravočasno. V nasprotju z mednarodnimi finančnimi trgi, ki so prepoznali neodločenost, nekoherentnost ter počasno ukrepanje Unije in njenih voditeljev, evropski državljani še vedno živijo v prepričanju, da se na protikriznih srečanjih sprejemajo celoviti ukrepi za reševanje evropske gospodarske, finančne in socialne krize. Večina ukrepov, medsebojno premalo povezanih, je namenjenih kratkoročni pomiritvi finančnih trgov in kupovanju časa, ne pa naslavljanju nakopičenih neravnotežij znotraj EU.

Eden najpomembnejših arhitektov Evropske unije, kakor jo poznamo danes, Jacques Delors, je v nedavnem intervjuju priznal, da je bila uvedba evra brez nekaterih dodatnih običajnih monetarnih mehanizmov vzajemne podpore in nadzora v temelju pomanjkljiva, sedanja generacija evropskih voditeljev pa da deluje prepočasi in nezadostno za podporo evru.

Ukvarjanje z napačno diagnozo

Evropski voditelji ves čas krize vztrajajo, da je glavni problem prezadolženost držav ter njihova domnevna razsipnost. Zato se je po njihovem prepričanju najpomembneje lotiti problema fiskalne discipline. Ta diagnoza je površna in zavajajoča ter vodi do enako spornih ukrepov in zahtev po spremembi *lizbonske pogodbe* v smeri dodatnega omejevanja suverenosti držav članic.

Natančnejše analize dogajanj so pokazale, da se je razmerje med javnim dolgom in BDP v območju evra pred evropsko krizo v resnici zmanjševalo, medtem ko se je zasebni dolg (finančne institucije in gospodinjstva) nevzdržno povečeval. Tako rekoč vse države v območju evra razen Grčije so bile pred krizo fiskalno disciplinirane. Eksplozija javnih dolgov po letu 2007 je bila posledica nujnih ukrepov za reševanje zasebnega sektorja, predvsem finančnega, in zaradi povečevanja socialnih izdatkov.

Evropska unija se še naprej ukvarja z napačno diagnozo in sprejema vrsto spornih ukrepov. Iz zgodovine finančnih kriz izhaja, da ni mogoče uspešno in istočasno izvesti naslednjih dveh procesov: izpeljati zahtevnega razdolževanja zasebnega sektorja in hkrati zmanjševati javni dolg. Zasebni sektor se lahko razdolžuje le, če se povečuje javni dolg. Kadar poskušamo zniževati oboje hkrati, tvegamo, da bomo celotno ekonomijo potisnili v spiralo deflacije.

Siliti države evrskega območja, da prehitro in premočno znižujejo javni dolg s pomočjo ostrih varčevalnih ukrepov, lahko privede do še nižjih stopenj gospodarske rasti in še večje

brezposelnosti. Čeprav je Paul Krugman pred kratkim opozoril, da še nobeni državi ni uspelo rešiti trajajoče finančne in gospodarske krize z ostrimi varčevalnimi ukrepi, to spoznanje evropskih voditeljev očitno ne moti, da ne bi še naprej vztrajali pri sprejemanju še bolj drastičnih varčevalnih ukrepov.

Doslej navedeno ne pomeni, da makroekonomska stabilnost ni pomembna. To ni sporno, vendar so poti, kako znova vzpostaviti makroekonomsko stabilnost, zelo različne. Odvisne so od analize in diagnoze stanja, od manevrskega prostora in morebitnih rezerv, ki so ali niso na razpolago, in tudi od doktrin, ki jih z večjo ali manjšo lahkoto sprejemamo kot naravne fizikalne zakonitosti. Tisti, ki je poskušal prežgodaj uravnotežiti proračun leta 1932, je bil Herbert Hoover, prepričan, da bodo trgi tak ukrep nagradili s potrebno stabilnostjo in novimi investicijami, v resnici pa je ZDA pomagal pahnuti v gospodarsko depresijo.

Doktrina »trdnih in zdravih« financ, ki naj bi jo vnesli v evropsko in/ali nacionalne ustave kot fiskalno pravilo, bo še bolj omejila manevrski prostor držav članic v času največje gospodarske krize po drugi svetovni vojni. Poleg tega, da temelji na problematičnih teoretičnih temeljih, tudi nima potrebne empirične opore. Ne bo sicer pomagala odpraviti finančne krize in okrepiti zaupanja trgov, bo pa pomagala odpraviti še zadnje preostanke tradicije socialne države v Evropi. Tisto, kar je zares fascinantno ob tem vdoru ekonomske superortodoksije na velika vrata EU, je molk in nemoč evropske socialne demokracije.

Evropsko spopadanje z gospodarsko krizo utegne kot stransko posledico dokončno odpraviti še preostanke evropske socialne države, ne zmore pa rešiti ključnih vprašanj: kako doseči socialno vključujočo gospodarsko rast, kako trdneje povezati finančne institucije in financiranje realnega sektorja, kako zmanjšati preveliko odvisnost nacionalnega gospodarstva zaradi pritiska mednarodnih finančnih trgov, kako okrepiti nacionalno sposobnost varčevanja in investiranja ter kako vzpostaviti inovacijam in podjetništvu naklonjeno okolje.

Življenje v Metternichovi Uniji

Evropska unija po sprejetju *lizbonske pogodbe* ne premore vizije vključujočega gospodarskega razvoja, prav tako ne podpira raznovrstnega, uravnoteženega in decentraliziranega razvoja. Namesto deklarirane evropske solidarnosti obstaja popolna nezainteresiranost za skoraj polovično brezposelnost mladih v Španiji ali za socialno ceno, ki jo plačuje grško, irsko ali irsko večinsko prebivalstvo in še kdo. Evropska unija vztrajno vsiljuje enovit model, postavljen od zgoraj, kot edinega veljavnega in možnega. Države, ki premorejo kakovostno in transparentno upravljanje ter kakovostne analize in strategije, se z omejitvami EU dovolj uspešno spopadajo, druge države tonejo v čedalje večje težave s svojimi protirazvojnimi razvojnimi politikami.

Čedalje bolj restriktiven evropski okvir, ki napoveduje čedalje strožje sankcije za nespoštovanje arbitrarno postavljenih pravil, se ni obnesel že v predhodni obliki *pakta o stabilnosti in rasti*. Ta se je izkazal za pretirano togega. Prav Nemčija je bila med prvimi državami, ki je pravila pakta več let kršila, kar ji je povečalo manevrski prostor pri reformiranju svojega gospodarstva ter znižalo socialne stroške. Težko je razumeti, da danes prav Nemčija tako vztrajno zagovarja še strožja finančna pravila in avtomatične sankcije, s čimer iz napačnih razlogov omejuje manevrski prostor drugim državam znotraj evra pri prestrukturiranju svojih gospodarstev. Vprašati se mora, kako bo sama ravnala v prihodnje, če bo znova zabredla v resne ekonomske težave.

Vsa ta dejstva in omejitve sicer ne morejo biti alibi za neuspeh katere koli vlade, vendar kažejo, kako zelo si ožimo manevrski prostor za prestrukturiranje in razvoj v državah članicah. Bolj kot občutek *indignados* je zato potreben občutek prebujenja in spoznanje, da so kljub vsem omejitvam mogoče alternativne institucionalne prihodnosti Evropske unije, ki segajo od lokalnih do regionalnih in nacionalnih ravni, pri čemer je evropska politična in finančna oligarhija zadnja instanca, na katero je treba računati. Namesto dela evropske rešitve je še naprej pomemben del evropskega problema.